

第 2 課 Lekce II

Obsah:

1a 題名	Záporná jmenná predikace.....	3
2a	気付き	3
3a	例文 Příkladové texty.....	3
4a	解説 Výklad cílové látky.....	4
1b 題名	Inkluzivní vytknutí.....	5
2b	気付き	5
3b	例文 Příkladové texty	6
4b	解説 Výklad cílové látky	7
1c 題名	Koncové interakční partikule	9
2c	気付き.....	9
3c	例文 Příkladové texty.....	10
4c	解説 Výklad cílové látky.....	11
1d 題名	Bezprostřední adjektivní predikace.....	12
2d	気付き	12
3d	例文 Příkladové texty	13
4d	解説 Výklad cílové látky	14
1e 題名	Ukazovací výrazy.....	15
2e	気付き	15
3e	例文 Příkladové texty.....	16
4e	解説 Výklad cílové látky.....	17
派生語	Derivace.....	20
表現	Výrazivo.....	21
5a	単語 Základní slovní zásoba.....	24
5b	単語 Doplňující slovní zásoba	28

6	本文	Hlavní text.....	30
7	会話	Dialog.....	31
8	まとめ	Shrnutí.....	33
9	決まり文句	Frazeologie.....	34
10	文化・社会	Kultura a společnost.....	37

1a 題名 Záporná jmenná predikace

復習 Jmenná predikace; jmenný přísudek se sponou.

2a 気付き

場面： *Ken si všiml, že v jednom anglicky psaném domácím udělal Jan zásadní gramatickou chybu. Udivilo ho to, neboť si myslel, že angličtina je Janův rodný jazyk. Asako mu vysvětluje situaci.*

朝子： ヤンさんはアメリカ人ではありません。チェコ人です。チェコ人の言葉は英語ではありません。チェコ語です。

注： ^{kotoba} 言葉 = řeč, slova

- 問： 1. Asako ví, že Jan je Čech. Jakou polaritu (tj. klad vs. zápor) má přísudek první věty? Jakou polaritu mají ostatní věty v textu?
2. Jakým výrazovým prostředkem je v textu vyjádřena záporná polarita?
3. Je-li výraz *Amerikadžin* či *eigo* v přísudku podstatným jménem, jakou gramatickou funkci má výraz *dewa arimasen*? O jakou kategorii výrazu se jedná?

3a 例文 Příkladové texty

1. *Ken si všiml, že si Jan balí učebnici angličtiny a chystá se na pravidelnou pondělní hodinu.*

ケン： ヤンさん、今日は月曜日ではありません。火曜日です。

‘Jane, dnes není pondělí. Je úterý.’

2. *Asako zahlédla Kena, jak si před jídelnou povídá se sympatickou dívkou. Zeptala se ho, zda je to jeho holka.*

ケン： いいえ、違います。ガールフレンドではありません。友達です。

‘Ne, kdepak. Moje holka to není. Je to kamarádka.’

4a 解説 Výklad cílové látky

Cílová konstrukce má formu [NP ではありません], jedná se o jmenný přísudek se záporným tvarem spony. Jestliže kladný tvar spony má z hlediska funkce přispívat k pozitivní identifikaci či kategorizaci daného objektu, záporný tvar má funkci popřít příslušnost objektu identifikace do kategorie, reprezentované přísudkovou NP.

^{がくせい} 学生 です。‘Jsem student.’ vs. ^{がくせい} 学生 ではありません。‘Nejsem student.’

^{たろう} 太郎 さん です。‘To je Taró.’ vs. ^{たろう} 太郎 さん ではありません。‘Není to Taró.’

Z formálního hlediska je tvar spony v záporné polaritě *dewa arimasen* tvarem zdvořilým. Je odvozen od formálního neosobního tvaru *de aru*, jenž byl vytvořen formálním spojením partikule *de* a existenčního slovesa *aru*. Jelikož záporný zdvořilý tvar slovesa *aru* je *arimasen*, lze o záporném tvaru spony uvažovat i v podobě „*de arimasen*“. Vložení vytykáací partikule *wa* však má za cíl fokalizovat příznakovost záporné polaritě a právě s ohledem na zápornou polaritu spony je v celém tvaru zásadní (případy užívání *de arimasen* sice existují, jejich četnost je však nízká a vyžadují specifický kontext). V důsledku toho, že *wa* zde má původně funkci vytykáací partikule, píše se znakem は (!). Existence opozice *de arimasen* vs. *dewa arimasen* naznačuje, že vazba partikule *wa* na celý tvar spony je relativně volná, což dokládá též její nahraditelnost jinými vytykáacími partikulemi (mj. viz 4b). Identita tvarů *desu*, *dewa arimasen*, *de aru* aj. jako tvarů spony naznačuje, že je spona výrazem ohybným, tj. disponuje tvarovou proměnlivostí („ohybáním“, ^{か じ ゅ う}活用) v závislosti na proměně gramatických kategorií.

V neformálním, důvěrném stylu či v některých regionálních dialektech nabývá spojení *dewa* (mj. v rámci záporného tvaru spony) podoby *dža*, tvar spony pak může být *dža arimasen*. Tento tvar je však mimo cílový systém našeho výkladu.

学生じゃありません。 ‘Nejsem student.’

太郎さんじゃありません。 ‘Není to Taró.’

1b 題名 Inkluzivní vytknutí

復習 Jmenná predikace; jmenný přísudek se sponou; tematická větná stavba; kladné i záporné tvary spony.

2b 気付き

場面 1 : *Jan prochází s Kenem po kampusu. Před školním knihkupectvím zaslechnou, jak se dva studenti baví jazykem, kterému Jan nerozumí. Obracejí se tedy s dotazem na Kena.*

Jan1: ^{にほんご}日本語ですか？

ケン 1 : いいえ、^{にほんご}日本語ではありません。

Jan2: では、^{かんこくご}韓国語ですか？

ケン 2 : いいえ、^{かんこくご}韓国語でもありません。モンゴル語^ごです。

- 問 :
1. Jak se formálně liší první a druhá Kenova odpověď (pomineme-li lexikální rozdíly mezi *nihongo* a *kankokugo*)?
 2. Jaký je vzájemný významový (kategoriální) vztah výrazů, které tvoří jádro jmenného přísudku v Kenových výpovědích?

場面 2 : *Jan má pocit, že Asako má v japonštině trochu jiný přízvuk než Ken. Zdá se mu, že profesor Jošida má podobný přízvuk (což je patrné především když se spolu baví profesor Jošida a Asako). Jan se se svým zjištěním svěřil Kenovi a Ken mu objasňuje situaci.*

ケン 3 : ^{あさこ}朝子さんは^{きょうとしゅっしん}京都出身です。

Jan3: そうですか。

ケン 4 : ^{よしだせんせい}吉田先生も^{きょうとしゅっしん}京都出身です。

- 問 :
3. Jaké je větné téma Kenovy třetí repliky? Jaké je její réma (komentář)?
 4. Jaký je vztah větných témat ve třetí a čtvrté Kenově replice v rámci celého dialogu?
 5. Jak se liší funkce partikulí *wa* a *mo*?

3b 例文 Příkladové texty

1. *Ken nakupuje v univerzitním knihkupectví. Vybírá si z několika učebnic.*

ケン₁: すみません、英語の教科書はいくらですか？

‘Promiňte, kolik stojí učebnice angličtiny?’

てんいん
店員₁: 七百円です。

‘Sedm set jenů.’

ケン₂: そうですか。フランス語の教科書は？

‘Aha. A učebnice francouzštiny?’

てんいん
店員₂: フランス語の教科書も七百円です。

‘Učebnice francouzštiny je také za sedm set jenů.’

2. *Bratr Asako studuje dva vysokoškolské obory současně. Na Univerzitě Rjúkoku studuje historii a práva. Jan doposud věděl jen o tom, že bratr Asako studuje historii.*

Jan₁: 朝子さんのお兄さんは龍谷大学の学生ですね。専攻は歴史ですね。

‘Asako, tvůj bratr studuje na Univerzitě Rjúkoku, že? Jeho oborem je historie, že?’

あさこ
朝子₁: そうですね。歴史ですが、実は、兄の専攻は法律でもありますよ。

‘No ano, historie. Ale ve skutečnosti jsou jeho oborem i práva.’

Jan₂: そうですか？法律ですか？

‘Opravdu? Práva?’

あさこ
朝子₂: はい、そうです。うちの兄は歴史の学生でも法律の学生でもあります。

‘Ano. Můj bratr je studentem jak dějin, tak i studentem práv.’

3. *Ken vysvětluje Janovi, proč s ním v nejbližších dnech nemůže jít na pivo.*

ケン: 火曜日も水曜日も木曜日もアルバイトです。

‘V úterý, ve středu i ve čtvrtek mám brigádu.’

4b 解説 Výklad cílové látky

Partikule *wa* má kromě funkce uvedení či změny tématu též funkci kontrastivního vytknutí, která značí, že oproti jiným entitám pro zmíněný objekt (často topos) platí to, co se uvádí v predikaci. Opačnou funkci má partikule *mo*, která naznačuje, že nejen pro jiné entity, ale i pro zmíněný objekt (často topos) platí to, co se uvádí v predikaci. Partikule *mo* tedy plní funkci **inkluzivního vytýkání** (či vytýkání začleňujícího). Tuto funkci plní partikule *mo* především ve dvou oblastech větné konstrukce:

- inkluzivní vytknutí přísudku
- inkluzivní vytknutí mimo přísudek

Při inkluzivním vytknutí přísudku nabývá jmenný přísudek kladného tvaru [NP *でもあります*] nebo záporného tvaru [NP *でもありません*] (srov. se standardním záporným tvarem spony ve jmenném přísudku). Partikule *mo* tedy figuruje v pozici, kde standardně stojí partikule *wa* (k její funkci viz 4a). Tato konstrukce vyjadřuje, že pro daný objekt identifikace platí uvedená predikace stejně jako predikace jiná (uvedená v textu dříve, případně později). Je-li např. mluvčí studentem, ale současně také (např. na jiné škole) učitelem, platí pro něj obě predikace, tj. [jsem student – *gakusei de arimasu*] i [jsem učitel – *kjóši de arimasu*] → [jsem i student, jsem i učitel – *gakusei demo arimasu, kjóši demo arimasu*]. Jelikož obě inkluzivní predikace sdílejí tvar *arimasu*, lze jej (coby nositele predikačního náboje) uvést pouze u posledního vytknutého členu → „Jsem student i učitel.“ = *Gakusei demo kjóši demo arimasu*.

Podobně fungují též predikace záporné, např. „Nejsem student. Nejsem ani učitel.“ = *Gakusei dewa arimasen. Kjóši demo arimasen*. → „Nejsem ani student ani učitel.“ = *Gakusei demo kjóši demo arimasen*.

Inkluzivní vytknutí mimo přísudek se může dotýkat různých větných členů. V našem výkladu jsme doposud kromě přísudku zavedli pouze topos. NP v této pozici pak může být vytknuta pomocí partikule *mo*.

Př.: ^{さとう}佐藤 ^{にほんじん}さんは ^{たなか}田中 ^{にほんじん}さんも 日本人です。

‘Pan Sató je Japonec. Pan Tanaka je také Japonec.’

Pokud bychom funkci toposu (NP *wa*) vyložili jako „pro tuto NP platí, že“, potom následně inkluzivně vytknutou NP (NP *mo*) v pozici toposu lze vyložit jako „a pro tuto NP **také** platí, že“.

Do kategorie vyjádřené jmennou predikací v přísudku může být potenciálně začleněn více než jeden objekt identifikace. Vytýkání pomocí partikule *mo* tedy může utvářet tzv. **paralelní větné členy** – větné členy, které rovnocenně sdílejí tentýž vztah s řídicí predikací. Např. *Sató-san mo Tanaka-san mo Takahaši-san mo Nihondžin desu*. (‘Pan Sató, pan Tanaka i pan Takahaši jsou Japonci.’) ← *Sató-san mo Nihondžin desu. Tanaka-san mo Nihondžin desu. Takahaši-san mo Nihondžin desu*. (‘I pan Sató je Japonec. I pan Tanaka je Japonec. I pan Takahaši je Japonec.’)

Partikule *mo* inkluzivně vytýká nepřisudkové výrazy i tehdy, je-li predikace záporná. Zatímco při kladné predikaci se u inkluzivního vytýkání v češtině používají výrazy „i“, „také“, „též“ apod., při záporné predikaci čeština inkluzivně vytýká pomocí „ani“.

Pr.: ^{さとう}佐藤さんは^{ちゅうごくじん}中国人ではありません。^{はやし}林さんも^{ちゅうごくじん}中国人ではありません。

‘Pan Sató není Číňan. Ani pan Hajaši není Číňan.’

^{さとう}佐藤さんも^{はやし}林さんも^{ちゅうごくじん}中国人ではありません。

‘Ani pan Sató ani pan Hajaši nejsou Číňané.’

Partikule *mo* má několik dalších funkcí, k nimž se ve výkladu postupně dostaneme.

1c 題名 Koncové interakční partikule

復習 問答型構築; 名詞性述語。

2c 気づき

場面 1: *Asako se v jídelně dá do řeči s Kate, o které jí vyprávěl Ken. Asako ví o Kate základní informace.*

朝子: ケイトさんはイギリス人ではありませんね。アメリカ人ですね。

Kate: はい、そうです。サンフランシスコ出身です。

- 問:
1. Jakou komunikační funkci mají promluvy Asako? Čeho se snaží Asako docílit?
 2. Kterou z informací obsažených v promluvách Asako sdílí Asako s Kate? Jakou má Asako představu o znalostech Kate ve vztahu k obsahu své vlastní promluvy? Která informace je v textu nová?
 3. Jak se (co do komunikační funkce) liší jmenná predikace bez a jmenná predikace s výrazem *ne* na konci?

場面 2: *Ken si chystá pravidelný týdenní itinerář. Opět tápe v tom, který den v týdnu právě je.*

ケン: え〜と、今日は木曜日ですね。

朝子: 水曜日ですよ。

注: え〜と = [vyjádření přemýšlení nad vhodnou formulací výpovědi, 'ee', 'hmm']

- 問:
1. Jak se u Kena a Asako liší představy o tom, který den v týdnu pokládá ten druhý za realitu dneška?
 2. K čemu se snaží Asako přimět Kena svojí výpovědí?

3c 例文 Příkladové texty

1. *Profesor Jošida na hodině oznámil, že zítra bude test. Všichni přítomní studenti to vzali na vědomí. Nyní sedí dva spolužáci u čaje a povídají si o tom, co je čeká.*

学生 1 : ^{あした}明日はテストですね。
'Zítra máme test, že...'

学生 2 : そうですね。
'No jo.'

2. *Ken nebyl na hodině profesora Jošidy, kde pan profesor avizoval na zítřek test. Jelikož Ken o testu neví, necítí potřebu se na zítřek připravovat, a proto navrhne spolužákovi Hirošimu, aby si zašli večer na pivo.*

ひろし 浩 : ^{あした}明日はテストですよ。
'Zítra je test.'

ケン : あっ、そうですか？
'Co... Opravdu?'

3. *Asako zajímá, v které dny má Ken brigádu, a proto se ho zeptá. Ken si to nejprve ověří v diáři a pak reaguje.*

あさこ 朝子 : アルバイトはいつですか。
'Tu brigádu máš kdy?'

ケン : そうですね。今日は ^{すいようび}水曜日 ですね。バイトは ^{あした}明日 です。
'Nó... Dneska je středa, že? Brigošku mám zítra.'

4. *Jan se baví s Asako o profesoru Jošidovi.*

Jan: ^{あさこ}朝子 ^{よしだせんせい}さんも ^{きょうとしゅっしん}吉田先生 も 京都出身 ですね。
'Ty i profesor Jošida pocházíte z Kjóta, že?'

あさこ 朝子 : ^{せんせい}先生 も ^{きょうとしゅっしん}京都出身 ですね。
'Jo. Pan profesor je taky z Kjóta.'

4c 解説 Výklad cílové látky

Kromě partikule *ka*, která se vyskytuje v otázkových konstrukcích, disponuje japonština ještě dalšími koncovými partikulemi, jejichž funkce souvisí s vlastní interakcí mluvčích, spíše než s vnitřní stavbou věty. Mezi nejfrekventovanější z těchto koncových partikulí patří partikule *㊦*, jejíž funkce bývá vykládána komplementárně s funkcí partikule *㊧*. Obě partikule mají za cíl zvýšit expresivitu (a tedy subjektivitu) výpovědi. Současně naznačují, že mluvčí v určitém ohledu sdílí komunikační prostor s adresátem a snaží se jej do komunikace zapojit, přiznává mu v komunikaci jeho danou roli.

Užitím partikule *ne* (partikule může mít i prodlouženou formu *nee*) mluvčí signalizuje, že předpokládá, že sdělovaná informace je známá i adresátovi. Mluvčí přitom očekává, že adresát sdílí jeho hodnocení či klasifikaci dané situace (popsané v predikaci). Mluvčí tak adresáta vybízí k tomu, aby reagoval, aby se (ideálně souhlasně) do komunikace zapojil. Připojením partikule *ne* k predikaci tak mluvčí nabízí obsah své výpovědi směrem *soto* (tj. adresátovi) k další interakci. Užívání partikule *ne* je také znakem přátelských vztahů mezi mluvčím a adresátem.

Užitím partikule *jo* mluvčí signalizuje, že je přesvědčen, že sdělovaná informace není adresátovi vůbec (nebo dostatečně) známá, a adresát by proto danou informaci měl vzít přednostně na vědomí. Mluvčí očekává, že adresát ke sdělované informaci zaujme nějaký postoj (např. poupraví své mínění o dané situaci). Mluvčí partikulí *jo* dodává svému tvrzení jistou míru důrazu, vyjadřuje, že si za svým tvrzením stojí a nemíní svůj postoj opustit. Naznačuje, že má snahu ponechat si nad svým tvrzením kontrolu a udržet tedy obsah své výpovědi ve svém uči. Užívání partikule *jo* je také znakem snahy mluvčího prezentovat v dané chvíli svoji pozici jako nadřazenou té adresátově. Z toho důvodu je ve zdvořilých či výrazně formálních situacích její užívání výrazně omezeno.

Pro interakční povahu partikulí *ne* a *jo* se s nimi setkáváme primárně v dialozích, konverzacích a mluveném (či „pseudo-mluveném“) projevu. V psaných textech se vyskytují zřídka.

V neformálních projevech se lze setkat jednak s dalšími interakčními partikulemi, ale také s kombinací několika různých koncových partikulí. Časté je spojení *jo ne* (pozn.: nikdy v opačném pořadí!), případně *ka ne*. Jelikož *jo* vyjadřuje utvrzení postoje mluvčího, nikdy se nekombinuje s partikulí *ka*, která označuje neurčitost.

Př.: *Malý Taró je rozmrzlý z toho, že jej starší kamarádi neberou vážně, ačkoliv je mu už třináct. Jeho maminka s ním soucítí.*

たろう おれ じゅうさんさい
太郎 : 俺、もう 十三歳 だよ。 ‘Já, dyť mně už je třináct!’

たろう はは じゅうさんさい
太郎の母 : そうね。もう 十三歳 だよ。 ‘Že jo. Dyť už je ti třináct.’

Pozn.: おれ 俺 = ‘já’; ~だ = [důvěrný určitostní tvar spony]

1d 題名 Bezprostřední adjektivní predikace

復習 Subjektivní orientace japonštiny; neagentivní orientace japonštiny;
bezprostřední jmenná predikace

2d 気付き

場面 1 : *Ken stojí v srpnovém dni na zastávce a čeká na autobus. Přijde starší pán a stoupne si vedle. Potí se a ovívá se vějířem. Osloví Kena.*

おじさん : あつ 暑い ですね？

ケン : そうですね。

注 : ^{acu} 暑い = (je) horký/horko

問 : 1. K čemu se starší pán vyjadřuje? Co je objektem (tématem) jeho vyjádření?
2. Jakou komunikační funkci má promluva staršího pána?

場面 2 : *Asako je s Janem ve školní restauraci a dávají si nudlovou polévku rámen. Jan při prvním soustu sykne bolestí.*

あさこ 朝子 : あつ 熱い ですね。

Jan: うん。 おいしい です。

注 : ^{acu} 熱い = (je) horký; うん = [výraz neformálního přitakání]; おいしい = (je) chutný, lahodný

問 : 1. K čemu se vyjadřuje Asako? Co je objektem (tématem) jejího vyjádření?
2. K čemu se vyjadřuje Jan? Na základě čeho se vyjadřuje tak, jak se vyjadřuje?

3d 例文 Příkladové texty

1. *Ken telefonuje svému senpai, který je na studijním pobytu ve Francii.*

ケン： フランスの^{てんき}天気はどうですか？

‘Jaké je ve Francii počasí?’

先輩^{せんぱい}： ^{あつ}暑いんです。

‘Je tu horko.’

ケン： そうですか。^{なごや}名古屋も^{あつ}暑いんですよ。

‘Hmm. V Nagoji je taky horko.’

2. *Jan ukazuje profesoru Jošidovi fotografii domu své rodiny.*

Jan： ^{いえ}うちの家です。

‘To je náš dům.’

吉田^{よしだ}： そうですか。^{うち}お家ですか。^{おお}大きいですね。

‘Aha, tedy váš dům. Je velký, že ano.’

Jan： ^{ちい}いいえ、小さいですよ。^{いっかいだ}一階建てです。

‘Ne, je malý. Jednopodlažní.’

3. *Asako v pracovně poprosí Kena, aby zapnul klimatizaci. Kena to překvapí, protože mu nepřipadá, že by v místnosti bylo horko.*

ケン： ^{あつ}暑いんですか？

‘Je ti (tu) horko?’

朝子^{あさこ}： そうですね。^{あつ}ちょっと暑いんですね。

‘No jo, je mi (tu) trošku horko, víš?’

4. *Ken se zeptal Jana, jak mu chutná jídlo ve školní restauraci. Jan odpovídá.*

Jan: ラーメンはおいしいです。

‘Rámen mi chutná./Rámen mají dobrý.’

4d 解説 Výklad cílové látky

Podobně jako mohou substantiva (NP) utvářet statické jmenné predikace, mohou statické predikace utvářet i jiné slovní druhy. Typickým příkladem jsou **adjektiva**, která utvářejí adjektivní predikace, tj. figurují v roli **adjektivního přísudku**. V případě bezprostřední predikace adjektivní přísudek vyjadřuje vlastnost objektu predikace, případně psychický (či emoční) stav subjektu, který v něm interakce s objektem predikace vyvolává. Objekt predikace může být jak určitá substantivní entita, která představuje (zavedené) téma hovoru (pozn.: téma může být případně nastoleno toposem), tak také nejbližší prostředí, v němž se subjekt nachází a k němuž svoji predikaci vztahuje. Srovnajme níže:

- 熱^{あつ}いです。 ‘Je to horké.’ [mluvčí hovoří o polévce *rámen*]
- 暑^{あつ}いです。 ‘Je (tu) horko.’ [mluvčí hovoří o meteorologických podmínkách]

V prvním příkladu výše je objekt predikace (polévka *rámen*) známá z kontextu, je však současně bezprostřední součástí komunikační situace (je přítomná v horkém stavu v místě a okamžiku promluvy). V druhém příkladu konkrétní objekt predikace v komunikační situaci verbalizovatelný není. Mluvčí vyjadřuje své subjektivní pocity (prožitky) ve vztahu k nejbližšímu prostředí v okamžiku promluvy (konstrukci lze tedy do češtiny přeložit i výrazem ‘Je mi horko.’). To je podstatou bezprostřední predikace (srov. s bezprostřední jmennou predikací).

Adjektiva patří mezi predikativy (ohebné výrazy, 用言^{ようげん}). Disponují tedy tvarovou proměnlivostí v kategoriích ČAS, POLARITA aj., podobně jako např. spona. V bezprostředních predikacích nabývají adjektivní přísudky tvaru časově bezpříznakového (tj. tvar neminulého času), k němuž se váže ohebná koncovka \sim い. Ve zdvořilém (formálním) stylu pak přísudek nese navíc výraz **です**, který však v adjektivních predikacích není sponou (!) – je pouze nositelem vyjádření zdvořilosti. Adjektivum samotné (bez zdvořilostní přípony *-desu*) má dostatečný predikační náboj k tomu, aby mohlo tvořit predikaci. V tomto se adjektivní predikace liší od predikací jmenných. Jelikož *-desu* v adjektivních predikacích není sponou, nelze je ohýbat do záporné polaritě (zápornou adjektivní predikaci tedy nelze vytvořit stylem *暑^{あつ}いではありません). K ohýbání adjektiv v predikačních funkcích se dostaneme v příští lekci.

Bezprostřední predikace souvisí se subjektivní orientací japonštiny. Některá adjektiva se v („holém“) přísudkovém tvaru mohou vztahovat pouze k osobě (*uči*) mluvčího. Týká se to především adjektiv, jež vyjadřují meteorologické stavy, a také řady adjektiv, u nichž koncovce *-i* předchází slabika *ši*. V otázkách (vztažených k adresátovi, tj. *soto*) jich lze využívat díky vztahu empatie (empatie mluvčího s adresátem, kdy se mluvčí psychologicky situuje do *uči* adresáta, to se pak pro potřeby konstruování stává jeho vlastním *uči*). (Pozn.: Srovnaj s empatií, vyjadřovanou v češtině skrze první osobu plurálu, např. při komunikaci rodiče s malým dítětem.)

1e 題名 Ukazovací výrazy

復習 Jmenné fráze, jmenný přívlastek.

2e 気付き

場面 1 : *Asako je vzdálená od svého stolu a prosí Hirošiho, který je hned u stolu, aby jí podal mobilní telefon. Hiroši vezme ze stolu jakési elektronické zařízení do ruky a ptá se:*

ひろし
浩 : これですか？

あさこ
朝子 : それは ^{けいたいでんわ} 携帯電話 ではありません。 ^{でんしじしょ} 電子辞書 ですよ。

注 : ^{keitai denwa} 携帯電話 = mobilní telefon

問 : 1. Jaký slovní druh představují výrazy *kore* a *sore*?
2. Hiroši i Asako se vyjadřují o stejném objektu. Jak se projevuje lokace daného objektu (ve vztahu k mluvčím) na výrazech, jež na tento objekt ukazují?

場面 2 : *Ken vypráví Asako o svém rozhovoru se senpaiem. Asako zajímá, jaké je v místě pobytu senpaie momentálně počasí.*

あさこ
朝子 : あそこの ^{てんき} 天気 ^{いま} は、今、どうですか？

ケン : ^{あつ} 暑いです。

注 : ^{tenki} 天気 = počasí; どう = jak, jaký; ^{acu} 暑い = (je) horko/horký

問 : 1. Jaký slovní druh představuje výraz *asoko*?
2. Výraz *asoko* označuje lokaci. Jaký vztah má lokace k lokaci (*uči*) mluvčího (Kena) a adresáta (Asako) v okamžiku promluvy?

3e 例文 Příkladové texty

1. *Jan si v seminární pracovně skládá věci do tašky. Ve chvíli, kdy vezme do ruky slovník, na něj od svého stolu zavolá Ken.*

ケン： あっ、それは朝子あさこさんの辞書じしょですよ。

‘Hej! To je Asačin slovník.’

Jan: この辞書じしょですか？

‘Tenhle slovník?’

2. *Ken s Janem byli minulý týden v úterý na večeři v nové čínské restauraci.*

ケン： あのレストランはおいしいですね。

‘V té restauraci dobře vaří, že?’

Jan: え〜と、どのレストランですか。

‘Eh, o kterou restauraci jde?’

ケン： 先週せんしゅうの火曜日かようびの中華料理ちゅうかりょうりのレストランです。

‘Ta čínská restauraci z minulého úterka.’

Jan: あ〜、あのレストランですか。おいしいですね。

‘Á, *tahle* restaurace... Dobrá.’

3. *Jan hledá v centru města banku Aiči ginkó. Na jedné z křižovatek se ptá kolemjdoucího.*

Jan: すみません、愛知銀行あいちぎんこうはどこですか？

‘Promiňte, kde je Banka Aiči?’

歩行者ほこうしゃ： 愛知銀行あいちぎんこうですか？あそこです。[ukazuje k protějšímu rohu křižovatky]

‘Banka Aiči? Ta je támhle.’

4. *Ken se při hledání bytu svého kamaráda v jedné z periferních čtvrtí Nagoji ztratil. Bloudí, a tak se rozhodl, že se zeptá v jedné z místních hospůdek.*

ケン： すみませんが、ここはどこですか？

‘Promiňte, ale tady, kde to jsme?’

店長てんちょう： ここは、七宝町桂しっぽうちょうかつらですよ。

‘Tady je čtvrt’ Šippó-čó Kacura.’

4e 解説 Výklad cílové látky

V systému moderní japonštiny lze identifikovat skupinu slov, která nemají konkrétní obsah, neodkazují ke kategoriím, tj. nemají referenční funkci, ale mají funkci ukazovat na entity v rámci fyzického či mentálního prostoru, z perspektivy mluvčího a ve vztahu k mluvčímu či adresátovi, tj. mají tzv. deiktickou funkci. Běžně se označují pojmem **ukazovací slova** (指示語). Tyto výrazy tvoří ucelený systém, vázaný na konceptualizaci *uči* a *soto*. Na entity vázané na *uči* mluvčího, tj. na jeho „vnitřní“ prostor, se ukazuje pomocí výrazů, jež začínají slabikou *ko-*. Pro lokaci substantivum *koko* ('tady, zde, toto místo'), pro jmennou entitu substantivum *kore* ('toto, tohle, tato věc') apod. Na entity vázané na *soto* mluvčího, tj. na jeho „vnější“ prostor, se odkazuje sérií výrazů, jež mají specifickou strukturu podle typu komunikační situace:

- monologové užití
- dialogové užití

Při monologovém užití je vnější prostor rozdělen na „blízký vnější“ a „vzdálený vnější“. Na entity vázané na blízký vnější mluvčího se ukazuje pomocí výrazů, jež začínají slabikou *so-*. Pro lokaci substantivum *soko* ('tam'), pro jmennou entitu substantivum *sore* ('to, ta věc') apod. Na entity vázané na vzdálený vnější mluvčího se ukazuje pomocí výrazů, jež začínají slabikou *a-*. Pro lokaci substantivum *asoko* ('tam(hle)'), pro jmennou entitu substantivum *are* ('to, támhle ta věc') apod. Hranice mezi blízkým a vzdáleným vnějším fyzického prostoru se určuje subjektivně, roli však hraje mj. přítomnost pocitu důvěrné známosti či možnosti získat daný prostor (a entity v něm) pod svoji kontrolu snadno. Mnoho situací je konstruováno tak, že adresát sdílí perspektivu mluvčího, tj. při konceptuálním rozčleňování prostoru od *uči* k vzdálenému *soto* se oba dívají stejným směrem (a mentální „scanning“ začínají ze stejného výchozího bodu).

Při dialogovém užití stojí mluvčí a adresát, každý se svojí perspektivou, ve vzájemné opozici. Mluvčí přisuzuje adresátovi jeho vlastní perspektivu a jeho vlastní *uči*, které je odlišné od *uči* mluvčího. *Uči* adresáta se v perspektivě mluvčího objevuje až teprve s výskytem adresáta na scéně komunikace. Do té doby je na veškerý vnější prostor a entity na něj vázané (*soto*) ukazováno pomocí výrazů, jež začínají slabikou *a-*. Jakmile adresát vstoupí na scénu, je na entity vázané na jeho vnitřní prostor ukazováno pomocí výrazů, jež začínají na slabiku *so-*. Vše ostatní (tj. entity, jež jsou v prostoru mimo *uči* mluvčího i mimo *uči* adresáta) zůstává v kategorii *a-*.

Konceptualizaci ukazovacích výrazů lze tedy z perspektivy mluvčího shrnout následovně:

- *ko-* [*uči* mluvčího]
- *so-* [blízké *soto* mluvčího / *uči* adresáta]
- *a-* [vzdálené *soto* mluvčího i *soto* adresáta]

Pozn.: Ve starší japonštině nalezneme konceptuální členění poněkud odlišné, obsahující též vnější prostor *ka-*. Pro moderní japonštinu to však není relevantní.

Výše popsaná konceptualizace je z fyzického prostoru metaforicky přenášena do prostoru mentálního. V některých typech situací jsou pak ustálena specifická užití (např. informace, která není bezprostředně přítomná a vybavuje se v paměti, se označuje pomocí kategorie

a-, je-li mluvčí přesvědčen, že danou informaci sdílí s adresátem; specifické užití má pak ukazování na informace v plynulém toku textu, tj. anafora, katafora apod.).

Z formálního hlediska utváří ukazovací slova systematické skupiny výrazů s gramaticky specifickými vlastnostmi (pozn.: přehled níže není vyčerpávající).

- a) prostá substantiva ukazující na lokaci v prostoru:
 - **koko** ('tady')
 - **soko** ('tam')
 - **asoko** ('tam(hle)')
- b) zdvořilá substantiva ukazující buď na lokaci v prostoru, nebo na účastníky komunikace (užívají se také ke zdvořilému vyjádření směru):
 - **kočira** ('zde', 'sem', 'já/my')
 - **sočira** ('tam', 'Vy')
 - **ačira** ('tam(hle)', 'oni')
- c) substantiva ukazující na abstraktní či konkrétní neživé věci (*mono*, mohou vystupovat ve většině syntaktických rolí substantiv, zřídka však v přívlastku):
 - **kore** ('toto')
 - **sore** ('to')
 - **are** ('támhleto')
- d) přívlastkové ukazovací výrazy identifikační (vystupují pouze v přívlastku, tj. jako modifikátory v přímé vazbě na řídicí NP):
 - **kono** ('tohle') *mono*
 - **sono** ('to') *mono*
 - **ano** ('tamto') *mono*
- e) přívlastkové ukazovací výrazy modální (vystupují pouze v přívlastku, tj. jako modifikátory v přímé vazbě na řídicí NP, naznačují způsob):
 - **konna** ('takovéto') *mono*
 - **sonna** ('takové') *mono*
 - **anna** ('támhle takové') *mono*
- f) příslovečné ukazovací výrazy (fungují jako příslovce, tj. modifikují míru či způsob *koto*; mohou se však také vázat na sponu pro vyjádření abstraktní klasifikace):
 - **kó** ('takto, tímto způsobem') *koto*
 - **só** ('tak, takovým způsobem'; viz např. *Só desu.*) *koto*
 - **á** ('tak, takovým způsobem') *koto*

Ke gramatické strukturaci ukazovacích slov lze nakonec připojit ještě skupinu slov otázkových, jež gramatická paradigmata doplňují a funkčně slouží k poptávání informace, vyjádřitelné ukazovacími slovy té které skupiny. Otázková slova sdílejí iniciální slabiku **do-**.

- a) *doko* ('kde')
- b) *dočira* ('kde', 'kam', 'kdo')
- c) *dore* ('která věc/*mono* (z výběru)')
- d) *dono* ('jaké' *mono*)
- e) *donna* ('jaký' druh nebo typ *mono*)
- f) *dó* ('jak' *koto*)

Jak bylo uvedeno v poznámce výše, starší japonština měla systém ukazovacích slov o něco bohatší. Z některých paradigmat se do moderní japonštiny přenesly pouze vybrané ustálené výrazy. Např. z paradigmatu *konata, sonata, anata, donata* především výrazy *anata* ('ty') a *donata* (uctivé 'kdo'), z paradigmatu *ka-* výrazy jako 彼^{kare} ('on'), 彼女^{kanodžo} ('ona') či otázkové 誰^{dare} ('kdo'). (Pozn.: Tyto výrazy budou pro svoji specifičnost zvlášť vyloženy níže.)

Pozor! Ne každé „to“ v českém textu lze automaticky překládat jako *sore* (či *are*) v textu japonském. Ne každé české „to“ totiž funguje jako ukazovací slovo. Pro ilustraci srovnaj funkční rozdílnost japonských otázek (případně rozdíl ve funkci anglického *it* a *that*):

- i. 何ですか？
- ii. それは、何ですか？

派生語 Derivace

Kromě sufixace (tj. připojování přípon) je součástí derivačních konstrukcí v japonštině také připojování prefixů (předpon). Předpon v japonštině figuruje celá řada, jejich užívání však bývá omezeno na vybrané výrazy či skupiny výrazů. V dosavadním výkladu jsme se setkali s výrazy, jež disponují prefixem *o-* (např. *o-ikucu*, *o-saki*, *o-džama*, *o-džózu-desu* apod.). Prefix *o-* je komplementární s prefixem *go-* (oba mohou být zapsány stejným znakem 御), v některých specifických výrazech potom s prefixem *mi-* (viz např.

あまてらすおおみかみ みかど
天照大御神, 御門 aj.).

Zdvořilostní prefixy plní dvě základní funkce – vyjádření zdvořilosti (tzv. *teineigo*) a vyjádření vytříbenosti (tzv. *bikago*, dosl. „zkrášlený jazyk“). Zdvořilost je vyjádřena připojením zdvořilostního prefixu k výrazu, jenž má odkazovat k entitě, která je konceptualizována jako náležející do *uči* adresáta (jenž je *meue*), tj. do *soto* mluvčího. U téhož výrazu, jímž mluvčí odkazuje k sobě či entitě ve svém *uči* pak zdvořilostní prefix v této funkci použit není (srov. s užíváním osobnostních sufixů).

I. Zdvořilost:

- *O-genki-desu ka?* (‘Jste zdrav?’) ← *Genki-desu.* (‘Jsem zdrav.’)
- *O-saki ni itadakimasu.* (‘Dovolím si vzít si před Vámi.’)
← *Saki ni dózo.* (‘Raďte první.’)
- *O-šigoto wa nan desu ka?* (‘Čím se živíte?’)
← *(wataši no) šigoto* (‘(má) práce’)
- *o-namae* (‘Vaše (ctěné) jméno’) ← *(wataši no) namae* (‘(mé) jméno’)
- *o-denwa* (‘Váš telefonát’) ← *denwa* (‘telefon, telefonát’)
- ...

Některé výrazy pobírají zdvořilostní předpony bez toho, aby odkazovaly k entitě v *uči* adresáta (*meue*), neplní tedy funkci interpersonální zdvořilosti, ale fungují jako znak vytříbené, kultivované mluvy. Výrazy *bikago* jsou proto také často asociovány s ženským stylem projevu, od něž se tradičně vytříbenost očekávala.

II. Vytříbenost:

- *hiru* → *o-hiru* ‘poledne’
- *kane* → *o-kane* ‘peníze’
- *sake* → *o-sake* ‘saké, alkohol’
- *mizu* → *o-mizu* ‘voda’
- *haši* → *o-haši* ‘jídelní hůlky’
- ...

V některých případech je prefix již plně ustálenou součástí daného výrazu (tj. forma bez prefixu se neužívá) a píše se výhradně hiraganou (např. お姉さん, お帰りなさい, お願 ^{ねが}い ^{かえ}します apod.).

表現 **Výrazivo**

1. Číslo vyšších řádů

Mimo řádů probraných v minulé lekci početní řády v japonštině zahrnují:

- tisíce – *sen* 千
- desetitisíce – *man* 万
- stamilióny – *oku* 億

Tvary jednotlivých čísel v řádu tisíců opět vykazují nepravidelnosti:

- 1.000 *sen* nebo *issen* ('tisíc' vs. 'jeden tisíc')
- 2.000 *nisen*
- 3.000 *sanzen*
- 4.000 *jonsen*
- 5.000 *gosen*
- 6.000 *rokusen*
- 7.000 *nanasen*
- 8.000 *hassen*
- 9.000 *kjúsen*

Pozn.: Výraz *issen* ('jeden tisíc') se používá relativně zřídka a pouze pro vyjádření tohoto konkrétního celého čísla.

Změny řádů na vyšší se dále odehrávají po čtyřmístných číslech. Tj. jeden *man* (*ičiman*) je číslo se čtyřmi nulami (tj. 10.000), jeden *oku* (*ičioku*) je číslo s osmi nulami (tj. 100.000.000, tj. „*man manů*“). Desítky, stovky a tisíce se rovněž násobí.

Např.: 123.456.789 = *ičioku nisen sanbjaku jondžú goman rokusen nanahjaku hačidžú kjú*

Je vhodné zapamatovat si konkrétní výrazy pro číselné řády běžné v češtině, např.:

- sto tisíc = *džúman*
- milión = *hjakuman*

Některé výrazy pro konkrétní čísla se v japonštině mohou v ustálených konstrukcích užívat pro vyjádření čísla abstraktního („velké množství“). Týká se to především čísel 万 a 八.

Např. 万葉集 = „Sbírka bezpočtu listů“, 万歳 = „Hurá!“, 万国博覧会 = EXPO,
やおや 八百屋 = „zelinářství“, やちよ 八千代 = „věky věků“ aj.

2. Výrazy pro žádost/objednání zboží

Pro poptání či objednání zboží lze v japonštině využít následující konstrukce:

[NP を ^{くだ}下さい。] 'Dejte mi, prosím, NP.'

[NP をお願^{ねが}いします。] ‘Prosím si NP.’

Na místě NP stojí výraz, jenž odkazuje ke zboží/produkt. Obě zmíněné konstrukce jsou příkladem konstrukcí tranzitivních – Konatel (prodávající) působí na procesní objekt (zboží), čímž dochází k určité změně stavu (zboží se stane majetkem kupujícího). Role konatele přitom není verbalizována – vychází z komunikačního kontextu a funkcí přísudkových výrazů. Totožnost role příjemce (kupujícího) s mluvčím taktéž vyplývá ze subjektivní orientace japonštiny.

Výraz *kudasai* je ustáleným tvarem slovesa *kudasaru*, které má význam přibližně ‘někdo dá něco mně/nám (*učí*)’, přičemž onen „někdo“ je konceptualizován jako společensky výše postavený. V interakci kupujícího s prodávajícím tato konceptualizace plní funkci zdvořilosti/formálnosti (kupující a prodávající jsou ve vzájemném formálním vztahu).

Výraz *o-negai šimasu* je tzv. skromným tvarem slovesa *negau* (‘žádá (si)’). Formálně jde sice o tvar patřící do *keigo*, zde se však užívá v ustálené konstrukci (tj. nenese pragmatické konotace *keigo*). Jde o tentýž výraz, který se objevuje např. v *džiko šókai* (představení sebe sama).

Výraz *を* (vyslovuje se zásadně [o]) je pádovou partikulí, která se pojí na NP v roli tranzitivního (procesního) objektu. Zmíněný pád je však v daných konstrukcích snadno rekonstruovatelný (s ohledem na funkci celé konstrukce), a proto bývá pádová partikule v těchto případech vynechávána (→ [NP *kudasai*], [NP *o-negai šimasu*]) a užívá se především při fokalizaci (tj. upření zvláštní pozornosti) objektu žádosti. (Pozn.: K fokalizaci dochází především v odpovědích na otázku s otázkovým slovem *nani*, ‘co’.)

V restauracích nebo jiných podnicích nabízejících zboží či služby se „přijetí zadání/objednávky“ zákazníkovi většinou deklaruje výrazem *kašikomariša*.

3. Výrazy ukazující na účastníky komunikace

Pro popis gramatických (morfologických či syntaktických) aspektů japonského výraziva nespatřujeme důvod pro zavádění kategorie (osobní) ZÁJMENO. Neznamená to, že by japonština neměla výrazy s tzv. deiktickým charakterem, jimiž mluvčí může odkazovat sám k sobě (případně k adresátovi), tyto se však gramaticky chovají jako substantiva. Z hlediska obsahu není jejich obsah (vždy) zcela deiktický, tj. dané výrazy často nesou i jiné než ukazovací funkce.

Z hlediska mluvnické osoby operujeme primárně s dichotomií *učí* – *soto*, která má v japonštině formální projevy. Dělení na „první“, „druhou“ a „třetí“ osobu tedy rovněž nezavádíme. Mluvčí jako výchozí bod komunikace je v základu projevem osoby *učí*. Adresát je projevem osoby *soto*, stejně jako jiné osoby, které nejsou přímou součástí komunikace.

Japonština nemá žádný jeden výraz, který by ve všech ohledech odpovídal českému „já“ (německému „*ich*“, francouzskému „*moi/je*“ či anglickému „*I*“).

Výrazy *uči* – tj. ukazovací výrazy k mluvčímu samotnému – zahrnují v cílovém systému jazyka především:

- **wataši** 私 – nejméně příznakové
- **watakuši** 私 – s příznakem formálnosti a uctivosti vůči adresátovi
- **kočira** こちら – užíváno ve specifických konstrukcích či stylech
- **uči** 内 – především v přívlastkových konstrukcích
- **džibun** 自分 – často se využívá též v konstrukcích podobných českému „zvratnému zájmenu“

Další výrazy typu ^{ぼく おれ} 僕, 俺, ^{おいら} おいら, ^{わし} わし, ^{あたし} あたし aj. jsou příznakové, vázané buď na specifický vztah mezi mluvčím a adresátem (ve specifickém komunikačním stylu či situaci), případně nesou určité specifické příznaky „identity“ mluvčího. V žánrově specifických textech se mohou vyskytovat další specifické výrazy, jimiž mluvčí (autor) odkazuje sám k sobě, např. ^{しょうせい} 小生 či ^{ちよしゃ} 著者. Poslední uvedený výraz má též význam ‘autor’, jedná se tedy o výraz obsahově spíše s funkcí referenční než deiktickou.

Výrazy *soto* ukazující na adresáta zahrnují především **osobní jméno** adresáta (s osobnostním sufixem), pracovní pozici či funkci (někdy též s osobnostním sufixem), případně jiná slova s výrazně referenčním obsahem. Z deikticky laděných výrazů je ve zdvořilé komunikaci možné využívat výraz ^{そちら} そちら.

Další výrazy typu ^{きみ} 君, ^{あなた} 貴方, ^{まえ} お前 aj. jsou opět příznakové, vázané buď na specifický vztah mluvčího k adresátovi (ve specifickém komunikačním stylu či situaci), případně nesou určité specifické příznaky „identity“, kterou mluvčí adresátovi přisuzuje. Ve výkladu cílového systému nefigurují.

Pro odkazování na skupinu adresátů se užívá výrazů typu ^{みな} 皆さん (‘vy (všichni)').

Výrazy *soto* ukazující na osobu mimo komunikační situaci (tj. „3. osobu“) fungují podobně jako výrazy ukazující na adresáta. Využívá se tedy především osobního jména (s osobnostním sufixem), pracovní pozice či funkce (někdy též s osobním sufixem) apod. Další výrazy mají opět mnohdy referenční užití, např. ^{かのじょ} 彼女 může odkazovat ke třetí osobě ženského pohlaví, ale též k partnerce, přítelkyni (v intimním vztahu). Podobně funguje výraz ^{かれ} 彼 (‘on’).

Funkci českých „osobních zájmen“ mohou v japonštině přebírat i jmenné fráze tvořené ukazovacím přívlastkovým výrazem a substantivem s generickým obsahem (např. ^{ひと} 人, ^{かた} 方 apod.) → ^{ひと} この人 (‘tento člověk; on’), ^{かた} あの方 (‘ten člověk; on’) apod.

5a 単語 Základní slovní zásoba

Adjektiva けいようし 形容詞

あつい	暑い／熱い	(je) horko, horký	
あたたかい	暖かい／温かい	(je) teplo, teplý	[příjemně]
さむい	寒い	(je) chladno, chladný	[nepříjemně]
すずしい	涼しい	(je) chládek, chladivý	[příjemně]
つめたい	冷たい	(je) studený	[na dotek]
あかるい	明るい	(je) světlo, světlý	
くらい	暗い	(je) tma, tmavý, temný	
おいしい	美味しい	(je) chutný, lahodný	
まずい		(je) nechutný, nedobrý; překerní	
たかい	高い	(je) drahý; vysoký	
やすい	安い	(je) levný, laciný	
やさしい	易しい／優しい	(je) snadný/laskavý	
むずかしい	難しい	(je) obtížný	
きびしい	厳しい	(je) přísný; náročný	
おおきい	大きい	(je) velký	
ちいさい	小さい	(je) malý	
すばらしい	素晴らしい	(je) báječný, skvělý	
つまらない		(je) nudný, nicotný, „o ničem“	
すごい	凄い	(je) dechberoucí, ohromný	
いい	良い	(je) dobrý, hodný	
わるい	悪い	(je) špatný, zlý	

Místa a instituce ところ しせつ 所、施設

おてあらい	お手洗い	toalety
トイレ		záchody
きっさてん	喫茶店	kavárna
カフェ		kavárna, café
しょくどう	食堂	jídelna
としょかん	図書館	knihovna
ぎんこう	銀行	banka
ゆうびんきょく	郵便局	pošta
えき	駅	nádraží

Oblečení a doplňky ふくそう 服装、アクセサリ

シャツ		košile
Tシャツ		tričko
セーター		svetr
トレーナー		mikina, svetřík
ズボン		kalhoty
ジーンズ		džíny
くつ	靴	boty
くつした	靴下	ponožky
したぎ	下着	spodní prádlo
ぼうし	帽子	klobouk, čepice
うでどけい	腕時計	náramkové hodinky
カメラ		fotoaparát

かさ	傘	deštník; klobouk do deště
あまがさ	雨傘	deštník
ひがさ	日傘	slunečník
さいふ	財布	peněženka

Jídlo a pití た もの の もの 食べ物、飲み物

メニュー		jídelní lístek
ていしょく	定食	„meníčko“ (ustálený set)
にく	肉	maso
やさい	野菜	zelenina
さかな	魚	ryba
ごはん	ご飯	rýže; jídlo
サラダ		salát
サンドイッチ	サンド	sendvič
スパゲッティ		špagety
アイスクリーム	アイス	zmrzlina
ビール		pivo
ワイン		víno
ジュース		džus; šťáva
コーラ		cola
コーヒー		káva
おちゃ	お茶	zelený čaj
こうちゃ	紅茶	tmavý čaj

フルーツティー		ovocný čaj
ハーブティー		bylinkový čaj
ジャスミンちゃ	ジャスミン茶	jasmínový čaj

Vybavení místnosti (učebny) (教) 室 の 設備

つくえ	机	stůl
テーブル		stůl
いす	椅子	židle, křeslo
ドア		dveře
とびら	扉	dveře
まど	窓	okno
カーテン		závěsy, záclony
ソファー		pohovka
でんき	電気	světlo; elektřina
エアコン		klimatizace
テレビ		televize
ビデオ		video
ラジオ		rádio
パソコン		PC
とけい	時計	hodiny
ホワイトボード		tabule (bílá)
こくばん	黒板	tabule (černá)
せんめんだい	洗面台	umyvadlo
ごみばこ	ゴミ箱	odpadkový koš

5b 単語 Doplnující slovní zásoba

Kultura ぶんか 文化

げんご	言語	jazyk
しゃかい	社会	společnost
せいじ	政治	politika
けいざい	経済	ekonomika
ビジネス		obchod, byznys
かがく	科学	věda
しゅうきょう	宗教	náboženství
きょういく	教育	vzdělávání
こくさいかんけい	国際関係	mezinárodní vztahy
がいこくご	外国語	cizí jazyk
ぼごわしゃ	母語話者	rodilý mluvčí

Roční období きせつ 季節

はる	春	jaro
なつ	夏	léto
あき	秋	podzim
ふゆ	冬	zima
つゆ	梅雨	období (monzunových) dešťů
しき	四季	čtvero ročních období

Adverbia ^{ふくし} 副詞

とくに	特に	obzvlášť, především
ほんとうに	本当に	opravdu, skutečně
まったく	全く	vůbec, absolutně

Světové strany ^{ほうい} 方位

きた	北	sever
みなみ	南	jih
ひがし	東	východ
にし	西	západ

Ostatní ^た その他

モンゴル		Mongolsko
アルバイト	バイト	brigáda
あした	明日	zítra, zítřek
どうきゅうせい	同級生	spolužák
せんぱい	先輩	„služebně“ starší kolega
かず	数	počet
しま	島	ostrov
れっとう	列島	souostroví
くに	国	země, stát
しゅと	首都	hlavní město
ウェイトレス		servírka, číšnice

6 本文 Hlavní text

ひろし しょうかい
浩さんの紹介 Ken představuje svého spolužáka Hirošiho.

こちらは、同級生の和泉浩さんです。社会学の二年生です。出身は北海道の

札幌です。札幌は、今、寒いですが、名古屋は今も暖かいですね。浩さん

の趣味ですが、実は、外国語です。特にスペイン語です。浩さんはスペイン

語の母語話者ではありませんが、本当に上手ですよ。スペイン語は難しいです。

本当です。私の趣味も外国語ですが、スペイン語は全く分かりません。で

は、宜しくお願いします。

にっぽんこく
日本国

日本は島国です。「日本列島」と言います。島の数は六千八百五十二です。

本州は一つの島の名前です。大きいです。北海道は北の島です。それも大

きいです。沖縄も九州も四国も日本の島です。沖縄は小さいですが、美し

いです。そして暑いですが、春も秋も暑いですが、夏は特に暑いです。一方、

北海道の夏は暖かいです、冬は本当に寒いです。日本の首都は京都では

ありません。東京です。日本人の母国語は日本語です。皆さんの母国語は

日本語ではありませんが、皆さんは日本語の学生ですね。どうですか。難しい

ですか。

注： 一方 = oproti tomu, na druhou stranu; 一つ = jeden; 美しい = (je) krásný; そし
て = [souřadící spojka, 'A']

7 会話 Dialog

Ken jde s Kate na večeři do restaurace. Servírka je uvádí na místo blízko klimatizace.

ウエートレス: どうぞ。

Kate: ここは、ちょっと寒い^{さむ}ですね。

ケン: そうですね。エアコンは強い^{つよ}ですね。すみません、あそこもいいですか？

ウエートレス: はい、どうぞ。こちら、メニューをどうぞ。

Kate: どうも。え〜と、カレーライスをお願い^{ねが}します。

ケン: ざるそば^{ていしょく}定食^{くだ}を下^{くだ}さい。そして、ビールも下^{くだ}さい。

Kate: 私^{わたし}はコーラをお願い^{ねが}します。

ウエートレス: はい、かしこまりました。

Před jídlem si Kate chce zajít na WC.

Kate: すみません、お手洗^{てあら}いはどこですか？

ウエートレス: あそこですよ。

Po návratu z toalety Kate vidí, že už jim přinesli jídlo.

Kate: ケンさんの料理^{りょうり}は何^{なん}ですか？

ケン: ざるそば^{ていしょく}定食^{やす}です。安い^{やす}ですよ。

Kate: そうですね。それは何^{なん}ですか？スパゲッティですか？

ケン: いいえ、スパゲッティではありません。

Kate: あっ！分^わかりました。ラーメンですね。

ケン: ラーメンでもありません。これはざるそばです。

Kate: ざるそばって、そばですか？

ケン: はい、そうですよ。そばです。冷^{つめ}たいですが、おいしいです。

Kate: そうですか。そのスープも冷^{つめ}たいですか？

ケン: このスープは豚汁^{とんじる}と言^いいます。熱^{あつ}いですが、これも本^{ほん}当^{とう}におい
しいです。ケイトさんはカレーですね。

Kate: はい、そうです。では、いただきます。

ケン: いただきます。

注: 強^{つよ}い = (je) silný

かしこまりました = [výraz, jímž *mešita* potvrzuje přijetí zadaného úkolu]

～って = [jedno z vyjádření větného tématu]

スープ = polévka

いただきます (viz Frazeologie)

8 まとめ Shrnutí

Zvládnutí učiva Lekce II zahrnuje následující látku:

1. Záporná jmenná predikace

- Funkce: popření příslušnosti jmenné entity (objektu identifikace) do kategorie vyjádřené NP
- Forma: jmenný přísudek se sponou v záporném neminulém tvaru – [NP ではありません]

2. Inkluzivní vytknutí

- Inkluzivní vytknutí predikace
 - Funkce: přiřazení kladné či záporné jmenné predikace k jiné predikaci, vztahující se k témuž objektu identifikace
 - Forma: kladné vytknutí = [NP でもあります], záporné vytknutí = [NP ありません]
- Inkluzivní vytknutí mimo predikaci
 - Funkce: přiřazení NP k jiným (potenciálním) objektům identifikace s totožnou predikací
 - Forma: [NP も]

3. Koncové interakční partikule

- Funkce: snaha vyvolat v adresátovi odezvu na výpověď mluvčího, která je namířena buď *soto* (očekává se souhlasný postoj) nebo podržena v *uči* (mluvčí prezentuje své přesvědčení)
- Forma: partikule *ne* (*né*) a *jo* situované za predikací

4. Bezprostřední adjektivní predikace

- Funkce: prisouzení vlastnosti určitému objektu predikace nebo popis subjektivního postoje vůči bezprostřední situaci
- Forma: adjektivní přísudek v neminulém kladném tvaru [AD]-*i-desu*

5. Ukazovací (a související otázková) slova

- Funkce: identifikace entity ve fyzické či mentální lokaci (a otázka na ni)
- Forma: výrazy skupiny *ko-so-a* (a otázková slova začínající na *do-*)

6. Číselné výrazy vyšších řádů

- Udávání čísel v rádech set, tisíců, desetitisíců, statisíců, milionů aj.

9 決まり文句 Frazeologie

I. Představení

Představení osoby blízké *uči* mluvčího adresátovi (tj. *soto*) bývá uvedeno vymezením toposu pomocí následujících výrazů:

- こちらは…
- この^{ひと}人は…
- この^{かた}方は…

II. Interakce při jídle

Jídlo požívané v kolektivu je zdrojem socializační interakce. Je-li mluvčí hostem, pak před započítím jídla vyjadřuje vděčnost a skromnost ve vztahu k přijímanému pokrmu frází

いただきます。 ‘S dovolením si tedy vezmu.’

Pozn.: Nelze překládat do češtiny jako přání „Dobrou chuť“ aj., neboť není orientováno na akci adresáta, nýbrž na akci mluvčího. Tentýž výraz pak odpovídá též skromně zdvořilému slovesu ‘jíst’ v systému *keigo*.

Pro vybídnutí adresáta k tomu, aby se pustil do jídla, lze využít následujících frází:

ごゆっくりどうぞ。 ‘S klidem se do toho pusťte.’

ごゆっくりおめしあがりください。 ‘Jen klidně jezte/pijte.’

Pozn.: Výraz *o-mešiagari kudasai* je tvar zdvořilé výzvy uctivého slovesa s významem ‘jíst’ v systému *keigo*.

Po skončení jídla je vhodné poděkovat hostiteli za pohoštění. K tomu slouží fráze

ごちそうさまでした。 ‘Děkuji za pohoštění.’

Od hostitele se očekává, že své zásluhy popře, případně odmítne chválu své pohostinnosti. Výrazy typu *おそまつさまでした* (‘Bylo to jenom takové obyčejné.’) však dnes již pro mnohé mluvčí vyznívají poněkud archaicky.

V zařízeních rychlého občerstvení v běžných restauracích a podobných místech, kde mluvčí nepřichází do přímého styku, není běžné děkovat za pohoštění. Lze však soukromě pronést *itadakimasu*, coby formu modlitby (poděkování božstvům za pokrm, který je vnímán jako „dar“).

Ustálenými frázemi bývá doprovázeno také nabídnutí vybraného typu pohoštění:

お茶^{ちゃ}でも、どうですか？ ‘Dáte si třeba čaj?’

コーヒーは、どうですか？ ‘A co takhle kávu?’

III. Interakce při výuce

Při jazykové výuce v japonštině se běžně používají ustálené konstrukce v interakci vyučujícího se studenty.

Vyučující:

わ
分かりましたか。 'Je (vám) to jasné?/Rozumíte?'

にほんご い
日本語で言ってください。 'Řekněte to, prosím, japonsky.'

もう いちど … 'Ještě jednou.'

だいじょうぶ
大丈夫ですか? 'V pořádku?'

Student:

はい、わ
分かりました。 'Ano, je to jasné Rozumím.'

ちょっと、わ
分かりません。 'Ehm, nerozumím/nechápu/nevím.'

ちょっと、ま
待ってください。 'Počkejte, prosím.'

もう いちどい
言ってください。 'Řekněte to, prosím, ještě jednou.'

もうちょっとゆっくりい
言ってください。 'Řekněte to, prosím, trochu pomaleji.'

にほんご なん い
～は日本語で何と言いますか。 'Jak se řekne japonsky ~?'

IV. Fráze při setkání a sezónní pozdravy

Jak již bylo zmíněno dříve, pozdravy typu *Konničíwa* apod. bývají při zahajování interakce (především se známými osobami) běžně nahrazovány jinými ustálenými frázemi.

(お) ひさ
久しぶりですね。 'Dlouho jsme se neviděli, že ano.'

しばらくですね。 'Nějakou chvíli jsme se neviděli, že ano.'

せんじつ
先日はどうも (ありがとうございました)。 Mockrát děkuji za posledně...

お^か変^わりありませんか？ ‘Nenastaly u Vás nějaké (nežádoucí) změny?’

お^{げんき}元^{げん}気^きですか？ ‘Jak se máte?/Máte se dobře?/Co zdravíčko?’

お^{げんき}元^{げん}気^きでしょうか？ ‘Jakpak se Vám daří?’

Pozn.: Fráze *O-genki-desu ka?* či *O-genki-dešó ka?* není vhodné užívat při běžném setkání. Jsou vyhrazeny opětovnému shledání po delší době s někým známým. Vhodnou reakcí mohou být následující:

(はい、) お^{かげさま}蔭^{かげ}様^{さま}で (元^{げんき}気^きです)。 ‘(Ano,) díky (bohu)(, mám se dobře.)’

お^{かげさま}蔭^{かげ}様^{さま}で、とても元^{げんき}気^きにしています。 ‘Zaplat’ pánbů, těším se dobrému zdraví.’

まあまあです。 ‘Jakž takž to ujde.’

Pozn.: Odpovědi uvedené výše lze vhodně doplnit optáním se na zdraví/stav druhé strany, např. pomocí výrazů そ^わちら^わは？ nebo そ^{ほう}ちら^わの方^わは？

Mezi běžné sezónní pozdravy patří následující:

いいお^{てんき}天^{てん}気^きですね。 ‘To máme hezky, že ano.’

あいにくのお^{てんき}天^{てん}気^きですね。 ‘Počasí na nic, že ano.’

いや^{いや}な^なお^{てんき}天^{てん}気^きですね。 ‘To je ale ošklivo, že ano.’

さむ^{さむ}寒^{さむ}くなりましたね。 ‘To se nám ale ochladilo, že?’

さむ^{さむ}寒^{さむ}いですね。 ‘To je ale zima, že?’

よく^{よく}降^ふりますね。 ‘Hodně (často) nám prší/sněží, že?’

あつ^{あつ}暑^{あつ}くなりましたね。 ‘To se nám ale udělalo horko, že?’

あつ^{あつ}暑^{あつ}いですね。 ‘To máme ale horko, že?’

すず^{すず}涼^{すず}くなりましたね。 ‘Příjemně se nám ochladilo, že?’

Pozn.: Jednotlivé fráze jsou vázány na určitá roční období a meteorologické podmínky, mj. přechod mezi podzimem a zimou, období monzunových dešťů, začátek léta, přechod mezi létem a podzimem apod.

10 文化・社会 Kultura a společnost

Japonská kultura jídla

Jídlo je jedním z nejčastějších témat hovorů mezi Japonci vůbec. Je tomu tak především proto, že se jedná o téma, v němž nehrozí kontroverze – každý člověk má jídlo rád. Jídlo a věci s ním spojené jsou častým objektem pořadů v televizi, článků v médiích obecně i soukromých příspěvků na sociálních sítích. Jídlo je také běžným předmětem cílené vnitrostátní turistiky. Každá prefektura či oblast v Japonsku hrdě propaguje svá *meibucu* 名物, tj. proslulá jídla či potravinářské produkty, a lokální speciality bývají také běžnými dárky z cest (tzv. *o-mijage*). Japonci se rádi o jídle baví i s cizinci. Mezi prvními dotazy na cizince tak často figurují otázky po tamních tradičních jídlech nebo po vztahu dotyčného cizince ke gastronomii japonské.

K japonské kultuře jídla patří nejen ustálen frazeologie, ale také zacházení s jídelními hůlkami *o-haši* 御箸. Většina tradičních japonských jídel je upravena tak, aby se dala servírovat, porcovat a jíst právě s pomocí hůlek. Etiketa pak zapovídá řadu úkonů, jako je zapichování hůlek do misky s rýží, nabodávání jídla ostrým koncem hůlek, odkládání hůlek napříč přes jídelní misku aj. K projevům vytržbeného stolování patří také střídme užívání sójové omáčky, neplýtvání jídlem či udržování uvolněné konverzace apod.

Japonská gastronomie je různorodá. Tradiční japonská jídla se označují pojmem *wašoku* 和食. Zahrnují především pokrmy z ryb, rýže a zeleniny. Kategorie *jóšoku* 洋食 pak zahrnuje jídla, která se do Japonska dostávala od druhé poloviny 19. století skrze přijíždějící cizince, avšak v Japonsku zdomácněla a byla přetvořena do specifické podoby vyhovující japonskému vkusu. Mezi *jóšoku* patří pokrmy jako *karé raisu*, *omuraisu*, *hanbágu*, *korokke* nebo špagety *naporitan*. Jídla, která se snaží podržet exotickou podobu a charakter z místa původu, se označují názvem země a výrazem *rjóri*, tj. např. *furansu rjóri* (francouzská kuchyně), *mekišiko rjóri* (mexická kuchyně), *itaria rjóri* (italská kuchyně) apod. Pro klasickou čínskou kuchyni se používá označení *čúgoku rjóri*, ale i v Japonsku existuje spousta „globalizovaných“ čínských restaurací, jejichž produkty stírají původní čínská krajová specifika. Takováto „čínská kuchyně“ se označuje pojmem *čúka rjóri*. Díky několikasetleté kulturní výměně v Japonsku zdomácněla i řada původně čínských jídel, jako např. nudlová polévka *rámen*, plněné taštičky *gjóza*, opékaná rýže se zeleninou, kořením a vejcem *čáhan* aj.

Tradiční japonské restaurace mohou mít svá specifika. V restauracích typu *sušija*, specializovaných na *suši* či *sašimi* se běžně používá též specifické výrazivo (např. jídelní hůlky se zde označují výrazem *o-temoto* 御手元). Mnoho Japonců však častěji než tradiční restaurace navštěvuje různé řetězce „restaurací pro rodiny“ (zkráceně *famiresu*) či podniky typu fast food, ať již jde o západní řetězce typu McDonald's nebo o japonské levné restaurace typu *donburija*.

V neposlední řadě je vhodné zmínit vazbu japonské kuchyně na sezónní produkty, která dokládá jistou tradiční vnímavost ke koloběhu ročních dob.

Klimatická vnímavost

Geografické situování Japonska na východě eurasijského kontinentu, kde se na velké části území střídá čtvero klimatických období, spolu se závlahovým zemědělstvím jako tradiční oporou hospodářství, dalo v japonské kultuře vzniknout vnímavosti k projevům proměn počasí. Tato citlivost se promítá jednak do artefaktů tradiční kultury, jako jsou např. sezónní slova v poezii, sezónní vzory oděvů, sezónní pokrmy či sezónní výzdoba obydlí, ale také do každodenní interakce mezi členy japonské společnosti. Počasí je tak nejen běžným konverzačním tématem, promítá se také do ustálených frází, jež se běžně užívají, především v písemné komunikaci, a jsou dokladem vytríbenosti jazykového citu mluvčího.

Při mluvené interakci tzv. sezónní pozdravy 時候じこうの挨拶あいさつ přispívají k navození soudržné atmosféry, neboť počasí zažívají všichni účastníci komunikace společně. Sdílení klimatické či meteorologické zkušenosti se projevuje častým užíváním partikule ね v sezónních pozdravech. V opozici některých výrazů, např. *acui* vs. *atataakai*, ale především *samui* vs. *suzušii*, se také odráží subjektivní orientace japonštiny, neboť dané pojmy zahrnují (inter)subjektivní hodnocení příjemnosti či nepříjemnosti daných teplotních podmínek.

Teploty vlhkého parného léta s vysokými teplotami zažívají Japonci jako 蒸むし暑あつい ('parné horko'). Případné lehké ochlazení je potom něčím vítaným – *suzušii* ('chládek'). Stane-li se pak chlad spíše lezavým a nepříjemným, je vnímán jako *samui* ('chladno, zima').

Lexikum japonštiny také reflektuje roli deště, a to bohatstvím výrazů, jež k dešti odkazují. Především jihozápadní část Japonska každoročně zažívá období monzunových dešťů *cuju* (někdy též *baiu*), které začíná zhruba v červnu a trvá ještě v průběhu července. Jarní dešťiky, které přicházejí v únoru a březnu se označují pojmem *harusame* 春雨. Pro dlouhé májové deště existuje výraz *samidare* 五月雨. Intenzivní letní deště, které mohou doprovázet bouřky, se označují pojmem *júdači* 夕立. Lehké deště z přelomu podzimu a zimy se nazývají *šigure* 時雨. Pojmů spojených s deštěm je v japonštině mnohem více a zahrnují též bohatý inventář mimetických výrazů (někdy označovaných jako onomatopoeia), jimiž lze vyjádřit intenzitu deště apod. (Pozn.: Způsob či intenzita se v tomto případě nevyjadřuje slovesem).

Součástí tematiky meteorologických hovorů je v poslední době také poukazování na klimatické změny, jimž je Japonsko vystaveno. Běžně se zmiňuje četnost a intenzita tajfunů na konci léta, přívalové deště či globální oteplování (地球温暖化ちきゅうおんだんか).